

Šalies padėtis ir nacionalinė idėja¹

Liudvikas Abramovičius

„**T**ik lenkai išgalvojo kažkokią specialią šalies padėtį, kuri jiems nurodo savo darbus Lietuvoje padaryti priklausomus nuo visų tų, kurie nuo jų nenori būti priklausomi, ir kiekviename bendrame nacionaliniame siekyje stengiasi ieškoti, ar ten kartais nėra nieko prieš mūsų nacionališkumą“.

Šį priekaištą žinoma rašytoja Savitri² išsakė paskutiniame „Tygodnik Polski“* numeryje.

Džiugu, kad šis priekaištas yra neteisingas ir liudija apie politinių sąlygų, kuriomis lenkų visuomenė šiuo metu gyvena Lietuvoje, nesupratimą.

Būtent šios sąlygos, o ne kažkokia fantazija ar užgaida sukūrė „nacionališkumo» koncepciją, kuria siekiama atskirti istorinės Lietuvos interesus.

Tačiau, klaidingas yra manymas, kad šalies pilietybės klausimas prieštarauja bendrai nacionalinei idėjai. „Kraštiškumas“, kaip naujausių laikų politinė kategorija, dar nespėjo nusistovėti žmonių protuose, todėl žadina suprantamą nepasitikėjimą ir dažnai Varšuvos arba Galicijos laikraščiuose yra keistai interpretuojama.

Prie to, kad šie teiginiai įgavo neigiamą atspalvį, nemažai prisidėjo didelių Lenkijos piliečių grupių pasisakymai apie „krašto“ judėjimo programą, kuri buvo aiški kompromisinių tendencijų ir pasitikėjimo savo jėgomis nebuvimo išraiška. „Krašto“ skydas iš esmės buvo tik priedanga paslėpti visišką priešingybę senai tradicinei padėčiai. Tuo tarpu „kraštiškumas“, kaip demokratinė sąvoka, susiformavo kintančių socialinių ir politinių sąlygų Lietuvoje ir Baltarusijoje suvokimo fone, vis aiškiau ir stipriau pasireiškiant lietuviškų ir baltarusiškų judėjimų veiklai bei tam tikrai Rusijos valstybės santvarkos evoliucijai.

¹ Išversta iš: Abramowicz, Ludwik (1913). „Stanowisko krajowe a idea narodowa“, *Przegląd Wileński*, 06.04.1913 (19.04.1913)..

² Pseudonimu Savitri buvo spausdinami Vitebsko gyventojos Hannos Zahorskos (1878-1942 m.) – lenkų rašytojos, poetės ir dramaturgės darbai.

Nesiskaityti su realybe ir neatsižvelgti į pokyčius, kurie įvyko šalies santykių viduje, būtų tas pats, kas išsižadėti lenkų visuomenės Lietuvoje vaidmens kaip kūrybinio politinio veiksnio ir pasmerkti ją nevaisingai vegetacijai. Netrūksta dabar fanatikų ir svajotojų, kurie žvelgdami į praeitį vis dar nenori matyti tų pasikeitimų, kuriuos atnešė ir nuolat atneša gyvenimas, o tik nuolat kartoja savo «*non possumus*»³. Politikas, visgi, turi galvoti apie ateitį.

O ateitis atrodo visai nelinksmi. Toliau plėtojant tarp jaunų Lietuvos ir Baltarusijos žmonių vyraujančias nuotaikas, atskyrimas ir toliau didės bei bus neišvengiamas. Tuo tarpu Lenkijos visuomenė savo skaičiumi bus daug silpnesnė ir visoje šalies teritorijoje didele dalimi bus priklausoma nuo svetimos aplinkos plėtros tendencijų. Taip pat, nežiūrint į tai, kad kultūriniai požiūriu Lenkijos visuomenė stovi aukštesniame lygyje, galiausiai ji nusileis ant žemiausio laiptelio, kuris bus vos toleruojamas.

Tikėjimas, kad bėgant laikui šiuos nuotaikas nenoriai išnyks ir pačios užleis vietą gerumui ir kaimyniniam mandagumui, yra nepagrįstas jokiais įrodymais. Dėl lenkų visuomenės izoliacijos, dėl aiškaus lenkiškos politinės minties atskyrimo, galima tikėtis priešingai, kad šis antagonizmas ateityje tik didės.

Tam, kad nebūti atskirtu nuo žemės, kad galima būtų dirbti esant realioms sąlygoms, reikia pripažinti tam tikrus principus, kurie, bent jau teoriškai, leistų dirbti kartu ir koordinuoti bendras pastangas. Šis principas ir yra „kraštiškumas“, kuris suderina skirtingus visų vietinių tautybių, gyvenančių Lietuvoje ir Baltarusijoje, siekius.

Tik šio principo turinio neįvertinimas, tik bloga valia arba išankstinės nuostatos gali ieškoti jame Lenkijos nacionaliniams interesams prieštaraujančių elementų su bendra nacionaline idėja.

Visų pirma, „kraštiškumo“ principas ir nacionalinė idėja nėra suderinami dalykai, todėl jie negali būti priešpastatyti. „Kraštiškumas“ – tai ne idėja, o veiksmų metodas, apie tai reikia visada prisiminti.

Lietuva ir Baltarusija nesudaro šalies su aiškiomis sienomis, nesudaro atskiros uždaros visumos, visiškai atskirtos geografiškai ir fiziškai nuo kaimyninių teritorijų, kaip, pavyzdžiui, Šveicarija arba Suomija.

Šios teritorijos yra susietos bendrais požymiais, išplaukiančiais iš bendrų tradicijų ir, daugeliu atvejų, jau pasenusiais. Tačiau, organiškai jos visgi nėra vienalytės visuomenės sudėties įvairumo. Atskira šalimi

³ Mes negalime (lot.). – Vertėjo pastaba.

jas daugiausia supranta lenkų visuomenė, kuri taip pat yra pagrindinis cementas, jungiantis tokias skirtingas teritorijas, kaip Žemaitiją, katalikišką Baltarusiją ir rytines-pietines stačiatikių žemes.

Taigi, apie šalies idėją negali būti net kalbos. Kas taip supranta „kraštiškumo“ klausimą, tas daro klaidą, paremtą paklydimu ir nepakankamu veikiančių veiksmų supratimu. Šalies idėja taip pat nedaug turi šalininkų.

Tuo tarpu, šalies pilietybės klausimas, kuris yra skirtingo pobūdžio politikos, veikiančios lietuvių ir rusų žemėse, užduočių pripažinimas, įgauna vis daugiau teisių bendros visuomenės sąmonėje ir nustato joje istorinio būtinumo jėgą.

Visgi, nacionalinė idėja dėl to nieko nepraranda, o priešingai – išlieka tuo pačiu kelrodžiu ir ta pačia atgimstančia jėga, pažadinančia kūrybines pastangas.

Žinoma tik tol, kol nacionalinę idėją mes suprasime kaip absoliučią, nekintančią, kaip visų visuomenės sluoksnių siekių sintezę ir jų giliausiu ir guviausiu įkvėpimu.

Tačiau tam, kad ši idėja gyvuotų žmonių sielose ir nebūtų tik tuščias garsas arba frazė, ji turi stipriai spinduliuoti ir nuo savęs numesti skarmalus, kuriuos apvilkti mėgsta įvairūs jai palankumą rodantys subjektai.

Kartu su jos išnykimu ir pasitraukimu iš lenkų žemių baigiasi ir jos įtaka kaimyninėms sritims. Traukos dėsnis verčia mažesnes jėgas jungtis prie didesnių, o stipresnės individualybės pradeda valdyti silpnesnius. Pažadinta tautos kūrybinė idėja, nors iš jos ir būtų atimta galimybė daryti poveikį naudojant materialines priemones, yra rimtas veiksnys.

Lenkų bendruomenė Lietuvoje ir Baltarusijoje yra pasmerkta sunkiai kovai už egzistavimą ir privalo stiprinti savo jėgas dvasiniu maistu, kuris yra gaunamas iš nacionalinės kultūros šaltinių. Iš jų turi plaukti sveikos srovės, maitinančios ir sustiprinančios organizmą. Dėl nacionalinės idėjos veikimo pelėšiai, kuriais šiandien valstybė yra taip plačiai apaugusi, pradės trauktis. Tada „kraštiškumas“ neprieštaraus susitaikymui, nacionalinį susispyšinimą ir politinį abejingumą.

Šviečiant tautinei šviesai „kraštiškumas“ taps tuo, kuo jis ir turi būti, t.y. būdu sustiprinti vakarų kultūros įtaką ir lenkų visuomenei atgauti tas pirmaujančias pozicijas, kokias šiandien ji praranda iš dalies dėl to, kad nesupranta savo užduočių tautos, kurios yra silpnesnės kultūrinio ir dvasinio požiūriu, atžvilgiu.

Reikia vis dėlto prisiminti, kad „kraštiškumo“ sąvoka atsirado tada, kai politinės sąlygos leido lenkų visuomenei aktyviai dalyvauti realiame darbe

plėtojant savo šalį. „Kraštiškumo“ principas buvo iškeltas lygiagrečiai su Lenkijos Karalystės autonomijos postulatu. Ne *a priori*, bet iš gyvenimo susidarė šios politinės koncepcijos būtinumas, kuris išreiškė vietos gyventojų siekius, suderintus su realiomis gyvenimo sąlygomis.

Tačiau, tiek Karalystės autonomijos postulatas, tiek ir ne taip griežtai suformuluotos Lietuvos ir Baltarusijos krašto tendencijos, negali reikšti pretenzijų idėjinių veiksnių reikšmei, nors ir nesumenkinant pirminės nacionalinės idėjos. Ji lieka nepakitusi ir nepriklausoma nuo trumpalaikių formų, kurios daro mažesnę arba didesnę poveikį.

„Kraštiškumas“ neatmeta bendrų nacionalinių interesų, perėmimo šių siekių, kurie kiekvienam lenkui turi rūpėti nepriklausomai nuo to, kur jis gyvena: Lenkijos žemėse, Lietuvoje, Rusijos gilumoje ar Amerikoje. Tačiau, jeigu emigracijoje žmogus jaučiasi priverstiniu atvykėliu, priverstu laikinai gyventi su mintimi apie greitesnę sugrįžimą į gimtuosius kraštus, tai Lietuvoje ir Baltarusijoje lenkas sudaro vietinį veiksnių, kuris yra susijęs su žeme ir su šalimi, kuri yra ir bus jo tėvyne.

Jos likimui niekas negali būti abejingas. Norėčiau plėtrą nukreipti tuo keliu, kurį aš laikau labiausiai pagrįstu ir pageidautinu. Tačiau, žinau, kad jo valia ir norai situacijos neišsprendžia, nes to nepakanka. Lenkas yra priverstas žiūrėti į tai, ką pasakys kiti šios šalies gyventojai, kuriems šis kraštas yra viskas, kurie savo mintimis jo ribų neviršija. Taigi, suprasdamas, kad izoliacija verčia jį vaidinti atskirą pasyvų vaidmenį, verčia derinti savo programą pagal momento poreikius, neatsisakyti bendro darbo bendroje srityje, jis apriboja savo veiksmus, kad tie nenuneštų per toli, ten, kur niekas su juo šiuos metu nevyks.

Tai yra „kraštiškumo“ genezė.

Tačiau, tuo pačiu metu, jis gali su pasitikėjimu žiūrėti į ateitį ir giliai tikėti nacionalinės idėjos gyvybingumu, kurios simboliu yra veiksmas.